

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA TINISH BELGILARINI O'RGATISH
METODIKASI****Bahtiyorova Asila O'ktam qizi ¹**¹ Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy Pedagogika Universiteti

Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-bosqich talabasi

baxtiyorovaasila18@gmail.com**MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:**

Received: 23.05.2025

Revised: 24.05.2025

Accepted: 25.05.2025

KALIT SO'ZLAR:

tinish belgilar,
boshlang'ich ta'lim,
grammatikani o'rganish,
yozma nutq, o'quvchilarni
rivojlantirish, interfaol
metodlar, mashqlar.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda tinish belgilarini o'rgatishning metodikasi ko'rib chiqilgan. Maqolada tinish belgilarining ahamiyati, ularni o'rgatishda qo'llaniladigan asosiy metodlar, mashqlar va o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash usullari batafsil yoritilgan. Tinish belgilarini to'g'ri qo'llash bolalarning yozma nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi va bu jarayonning samarali bo'lishi uchun o'qituvchilar tomonidan turli metodlar va vositalar qo'llanishi zarur. Maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun foydali bo'lishi mumkin.

KIRISH. Boshlang'ich ta'limda tilni o'rganishning asosi bo'lgan yozma nutqni rivojlantirishda tinish belgilarining to'g'ri qo'llanilishi muhim ahamiyatga ega. Tinish belgilarini o'rgatish o'quvchilarga nafaqat grammatikani to'g'ri ishlatishni o'rgatadi, balki ularning yozma ifodalarini aniq, tushunarli va ravon qilishga yordam beradi. Bu esa o'quvchilarning muloqot madaniyatini oshiradi va ularning tilni anglash va ifodalash ko'nikmalarini shakllantiradi. Tinish belgilarini to'g'ri qo'llash yozishda, o'qishda va kundalik muloqotda xatoliklarning oldini olishga yordam beradi. Boshlang'ich sinfda bu mahoratlarni o'rgatishning o'ziga xos metodikasi mavjud bo'lib, u o'quvchilarning nutqni to'g'ri shakllantirishida asosiy rolni o'ynaydi.

Tinish belgilarining o'rni va ahamiyati

Tinish belgilarining yozuvdagi o'rni juda katta, chunki ular gap va jummalarni tushunarli qilishga yordam beradi. Ular nutqni tartibga solib, ma'no va ifoda shaklini aniqlashtiradi.

Maqolada, nuqta (.), savol belgisi (?), undov belgisi (!), vergul (,), qo'shimcha belgi (:) va nuqta-vergul (;) kabi tinish belgilarining ahamiyati haqida so'z boradi.

Nuqta (.): Gapning tugashini bildiradi. Har bir to'liq fikr nuqtada tugaydi.

Savol belgisi (?): Savolni bildirishda qo'llaniladi.

Undov belgisi (!): Kuchli hissiyotlarni yoki hayajonni ifodalaydi.

Vergul (,): Gapdagi qismlarni ajratish yoki bir xil so'zlarni ko'p ishlatish uchun ishlatiladi.

Nuqta-vergul (;): Yangi, ammo aloqador fikrlarni ajratishda qo'llaniladi.

Qo'shimcha belgi (:): Misol yoki izoh keltirilganida ishlatiladi.

Tinish belgilarini o'rgatish metodikasining asosiy tamoyillari

1. Konkret va oddiy tushuntirish: Boshlang'ich sinfda o'quvchilarga tinish belgilarining vazifasini tushuntirishda konkret va oddiy misollar keltirish zarur. O'quvchilarga har bir tinish belgisining o'rni, ishlatilish joylari va maqsadi tushuntirilishi kerak. Misol uchun, "O'zingni qanday his qilasan?" jumlasida savol belgisining ishlatilishi tushuntiriladi.

2. Faol va interfaol metodlar: Tinish belgilarini o'rganish jarayonida o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash zarur. Buning uchun interfaol metodlar, ya'ni guruhlariga bo'lish, savol-javob o'yinlari va turli mashqlarni qo'llash tavsiya etiladi. Masalan, o'quvchilar ma'lum bir matnni o'qib, undagi tinish belgilarini to'g'ri qo'yishlari kerak.

3. Kundalik hayotga moslash: Tinish belgilarini o'rgatish jarayonida o'quvchilarga kundalik hayotdan misollar keltirish juda foydalidir. Bolalar matnlarni faqat akademik maqsadlar uchun emas, balki kundalik muloqotda ham tinish belgilaridan qanday foydalanish kerakligini tushunishlari zarur. Shuning uchun, o'qituvchi real hayotdagi vaziyatlarga mos tushadigan misollar bilan darsni yanada jonli va qiziqarli qilishga harakat qilishi kerak.

4. Mashq va takrorlash: Yozma va og'zaki mashqlarni muntazam ravishda bajarish tinish belgilarini o'rganishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilar tinish belgilarining har birini alohida o'rganib, ularni turli vaziyatlarda qo'llashni o'rganadilar. Misol uchun, o'quvchilarga alohida jumlar berilib, ularga to'g'ri tinish belgisini qo'yish so'raladi.

5. Mustahkamlash: Dars oxirida o'quvchilarga tinish belgilarini mustahkamlash uchun qo'shimcha mashqlar beriladi. Bular o'quvchilarga o'zlashtirgan bilimlarini amaliyotda qo'llash imkonini yaratadi. Bu bosqichda, o'quvchilar o'zlari yozgan matnlarda tinish belgilarini ishlatishga e'tibor berishadi.

Boshlang'ich sinfda tinish belgilarini o'rgatishning bosqichlari

1. Kirish bosqichi: Darsni boshlashda tinish belgilarining o'rni va ahamiyatini qisqacha tushuntirib o'tish lozim. O'quvchilarga tinish belgilarining har biri haqida oddiy misollar keltirib, ularga asosiy tushunchalarni berish kerak.

2. Tushuntirish bosqichi: Bu bosqichda o'quvchilarga har bir tinish belgisi haqida batafsil tushuntirish beriladi. O'quvchilar nuqta, savol belgilari, undov belgilari va boshqa

belgilarni o'zaro farqlarini bilib olishlari kerak. O'qituvchi turli mashqlar orqali har bir tinish belgisining o'rnini haqida misollar keltirishi mumkin.

3. Mashq qilish bosqichi: O'quvchilarga turli xil mashqlar beriladi, masalan, jummalarni to'g'ri tinish belgilari bilan to'ldirish, matnni to'g'ri o'qib chiqish va unga tegishli tinish belgilarini qo'yish. Bu mashqlar o'quvchilarga tinish belgilarini yaxshi o'rganishga yordam beradi.

4. Mustahkamlash bosqichi: O'quvchilarning o'rganish darajasi tekshiriladi. Bunda ular o'zlari yozgan matnlarda tinish belgilarini qanday ishlatganini ko'rsatishlari kerak. O'qituvchi, o'quvchilarning noto'g'ri qo'yilgan tinish belgilarini tuzatish bo'yicha maslahatlar beradi.

5. Yakuniy baholash bosqichi: Dars oxirida o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilimlar baholanadi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarning bilimlarini qisqa testlar yoki kotiblik mashqlari yordamida tekshiradi.

Xulosa: Boshlang'ich sinflarda tinish belgilarini o'rgatish jarayoni o'quvchilarning til va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Tinish belgilarini to'g'ri ishlatish, bolalarning muloqot madaniyatini yaxshilash, jummalarni aniq va to'g'ri anglash imkonini beradi. O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan interfaol metodlar, mashqlar va vizual materiallar yordamida o'quvchilar tinish belgilarini tez va samarali o'zlashtirishadi. Shu bilan birga, tinish belgilarini kundalik hayotga mos ravishda o'rgatish o'quvchilarning muloqot qobiliyatlarini yanada rivojlantirishga yordam beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga tinish belgilarini o'rgatish – bu ularning yozma nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi va keyinchalik boshqa fanlarda ham muvaffaqiyatli o'qishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S. Xo'jaeva. (2015). "O'qitishda metodik yondashuvlar".
2. Jo'rayev N. – O'zbek tili grammatikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2006.
3. Abduazizov A. – O'zbek tilini o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2011.
4. Karimov A. – Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
5. www.ziynet.uz – O'zbekiston ta'lim portali.
6. O'zbek tili va adabiyoti o'qituvchisining ish tajribalaridan (maqolalar to'plami), 2020.